

nant que, per al sentiment acústic de la gent romànica, sonava (i solia ser transcrita) com una espècie de *a gutural*.

Albenc, albenca, V. albica Alber, V. alba i al-baina

ALBER, m., 'arbre blanc, arbre semblant al pollancre', del ll. tardà ALBĀRUS id., mot rar en llatí, derivat d'ALBUS 'blanc', amb un sufix no llatí; només ha deixat descendència segura en català i esporàdicament en alguns parlars del Sud de França, dels Alps i algun rastre local italià més dubtós; encara que aquesta limitació pot ser, en alguna mesura, secundària, corrobora la presumpció, fundada en el sufix, que seria format en una altra llengua indoeuropea veïna de la llengua de Roma. □ 1.ª doc.: 1202.

En un doc. d'aquesta data es parla d'uns «àlbers quos modo sunt in mea albarda», *Cart. de St. Cugat III*, 363; «que les vostres marjals e llocs ergullosos fossen plantats de olms, de verns, d'àlbers e de xops», aconsellava Eiximenis (*Regiment*, 29.10) als valencians; «del manament --- / lo món omplir / degués complir --- / —Bé saps l'exemple / —dix— de Sent' Ana; / com canya vana, / pòpul, chop, àlber, / olm, vern e sàlzer / qui fruyt no fan / e al foch van», JRoig (*Spill*, v. 6167). Sovint en inventaris, com a nom de la fusta de mobles, com en aquests dos de Barcelona: «dos barres de fusta de àlber, / abtes a collir les taronges dels tarongers del hort de la Llotge», a. 1460 (Moliné, ed. del *Consolat de Mar*, p. 350), «una pastera d'àlbers», 1487 (cita de Careta, *Dicc. Barb.*). Més doc. antiga en el *DAG*.

Modernament ha estat usat bastant pels escriptors de la Renaixença, poetes i prosadors, i encara que més sovint l'han escrit *alba*, el fet d'usar-lo, almenys en part, com a masculí ens ensenya que continua en general la tradició del medieval *àlber*, encara que sigui, com és d'esperar, amb *-r* muda: «terreno deliciós per sos bells caminals rectes --- y molts arbres frondosos, principalment *albas blancs*», Maldà, *Excursions*, p. 103; *una tronca d'alba* escrivia Verdager en el bosqueig de l'*Atlàntida* (1867) VIII, 20c, i «de l'herba se'n puja a unes ginestes, / de la ginesta a *una alba* on nia l'oriol» en la versió definitiva (VI, p. 158); «l'*alba* de fulles tremoladisses deia al pollancre: —Per què t'enfiles tant amunt --- I el pollancre, desgarbat i tímíd responia a l'*alba*: —I tu, per què ets tan posturera? Totes les teves fulles em fan l'ullet», deia Pere Corominas (*Les Llàgrimes de Sant Llorenç* IV, ii, 3, *Obres Completes*, 401b5) amb gràciosa imatgeria que, junt amb la concordància, ens mostren com en gran part ha predominat el gènere femení, a causa de la pronúncia del català central. Així és, en efecte, com se sent en els parlars populars d'aquest domini («hi ha un *àlbə* molt *alta*», Vallgorquina, 1931).¹

Però la pronúncia occidental, *àube* (Benifallet, 1926), ens aclareix que es tracta del masculí *àlber* amb *-r* regularment emmudida, conclusió assegurada

per la creació d'un plural analògic *àubens* (Flix, La Granja d'Escarp, 1935); altrament en alguns pobles d'aquella zona, si bé un poc més a l'Est, preval la pronúncia xipella amb *-i*: *aubi* a les Borges Blanques (BDLC VI, 53), i l'Albi, i fins en el plural analògic en *-ins*: *àubins* Vinebre, Vilella Baixa, Porrera, Ulldemolins, Pobla de Granadella, l'Albi, Vallclara, Vinaixa (1935-36),² el sentiment del masculí s'ha mantingut fins en alguns pobles orientals veïns de la franja fronterera entre els dos dialectes (*Clot d'olz àubəs* a Navès, 1964).

Un accident ha estat causa de la mort d'aquesta paraula fora del Principat: en les regions germanes del Migjorn (com certament en molta zona del Nord) *àlber, àlbers*, es degué alterar generalment en *albre*, produint-se així una homonímia amb ARBOR, ço que obligà a aclarir-ho amb manlleus o amb l'addició de qualificatius. En terres valencianes, i per aquesta raó, el mot ha caigut en desús pertot, si no m'enganyo, estat de coses potser ja reflectit en el S. XVI pel *TbPu*. d'OPou, que dóna només «*arbre blanc*: *populus alba*» (i per raons semblants *arbre poll*), p. 52. Però que el mot degué haver existit fins a la punta extrema del nostre territori ho revela el detall que a Guardamar anomenin *Quadra de l'àbre* la partida que en els pobles circumdants de llengua castellana designen com a *Cuadra del Alamo* (1963).

En fi, la prova més ferma i incommovible de l'ús d'*àlber* provinent d'ALBĀRUS en el català normal i de sempre, ens la dóna el col·lectiu *albereda*, que és tan antic com la llengua i s'ha usat pertot on es parla, no sols amb el valor de nom propi (com a topònim es troba fins en el País Valencià), sinó amb caràcter apel·latiu; i encara que en certs llocs se li hagi ampliat el significat (en forma anàloga al que passa amb el cast. *alameda*), abraçant-hi sovint alguns altres arbres i arbusts, els millors parlants mantenen encara la consciència de la distinció entre *albereda* i *a(r)breda*; a la Vilella Baixa m'explicaven que en una *auberèda* hi ha canyars però que es tractava en primer lloc de *àubins*. Fets semblants, tant en el nom de l'arbre com en el col·lectiu, s'estenen pel Nord a la llengua d'Oc i fins a l'esquerra del Roine: Mistral usava per a aquell una forma corresponent a la nostra ambigua: «a la primo aubo, / coustejo un bos, un grand bos d'aubo» i poc més enllà «--- dins li draïdu de l'*aubarredo*» (traduint «de grans peupliers blancs» i, aproximadament, «dans les sentiers de la tremblaie», *Nerto* VI, vv. 2 i 134).

ALBĀRUS és un mot estrany al llatí clàssic, però es documenta ja en una glossa (CGL III, 264.33) (dins una sèrie de noms d'arbre, titulada «περι δένδρων») amb la traducció *λεύκος* —pròpiament 'el blanc'— que designava indubtablement el nostre arbre (cert que la llengua clàssica no coneix, per a aquest, més que el femení *λεύκη*, però el neutre *λευκον* amb igual sentit apareix en grec modern). El llatí Zimmernann féu esforços (ALLG XII, 365; XIII, 252) per explicar-se morfològicament la formació d'aquest derivat d'ALBUS, -A, -UM, sense sortir dels fets docu-